

- Техникалық қызмет көрсету және заманауи негізгі құралдарды тиімді пайдалану жоғары білікті қызметкерлерді қажет етеді. Қызметкерлерді оқытуға, олардың біліктілігін арттыруға және жаңа технологиялармен танысуға инвестициялар жабдықты тиімдірек пайдалануға ықпал етеді.

- Активтерді басқару жүйелерін енгізу негізгі құралдарды пайдалануды тиімді жоспарлауға және бақылауға мүмкіндік береді. Бұл жүйелер техникалық қызмет көрсету кестелерін оңтайландыруға, тозуды болжауға және жабдықты ауыстыруды жоспарлауға көмектеседі. Тұрақты бақылауды, өнімділікті талдауды және стратегиялық жоспарлауды қамтитын негізгі құралдарды басқарудың кешенді тәсілін қолдану оларды пайдалануды жақсартуға және қызмет ету мерзімін ұзартуға мүмкіндік береді.

Негізгі құралдарды тиімді пайдалану кез-келген кәсіпорын үшін сәттіліктің маңызды факторы болып табылады. Инновацияларды енгізу, амортизациялық саясатты оңтайландыру, энергия тиімділігін арттыру, персоналды оқыту және активтерді басқаруды жетілдіру – бұл кәсіпорынның өнімділігі мен қаржылық тұрақтылығын едәуір жақсартатын перспективалық бағыттар болып табылады. Қазіргі бәсекелестік пен жылдам технологиялық прогресс жағдайында тиімділіктің ағымдағы деңгейін сақтап қана қоймай, негізгі құралдарды пайдалануды жақсарту үшін үнемі жаңа мүмкіндіктер іздеу маңызды деп ойлаймын.

Қорытындылай келе, негізгі құралдардың пайдалану тиімділігі кәсіпорынның жалпы өндірістік және қаржылық көрсеткіштеріне айтарлықтай әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Негізгі құралдарды тиімді басқару арқылы кәсіпорын бірнеше маңызды артықшылықтарға қол жеткізе алады. Негізгі құралдарды тиімді пайдалану кәсіпорынның өндірістік қуатын толық пайдалануға мүмкіндік береді, бұл өнімділікті арттырып, өндіріс көлемін ұлғайтады. Жаңартылған және жақсы күйде ұсталатын құралдар өндірістік процестердің үздіксіз және тиімді болуын қамтамасыз етеді. Құралдарды тиімді пайдалану және уақтылы техникалық қызмет көрсету олардың тозуын баяулатады, бұл күтпеген жөндеу шығындарын азайтады және жалпы эксплуатациялық шығындарды төмендетеді. Сонымен қатар, құралдардың қызмет ету мерзімі ұзарады, бұл да шығындарды азайтуға ықпал етеді. Өндірістік процестерді цифрландыру және автоматтандыру негізгі құралдарды пайдалану тиімділігін едәуір арттыруға мүмкіндік береді. Техникалық қызмет көрсету және заманауи негізгі құралдарды тиімді пайдалану жоғары білікті қызметкерлерді қажет етеді. Қызметкерлерді оқытуға, олардың біліктілігін арттыруға және жаңа технологиялармен танысуға инвестициялар жабдықты тиімдірек пайдалануға ықпал етеді деп ойлаймын.

Әдебиеттер тізімі

1 Ковалева А.М. Финансы фирмы. Учебник для вузов/Ковалева А.М., Лапуста М.Г., Скамай Л.Г., 2019 г.

2 <https://stat.gov.kz/>

3 Концепция контроллинга: управленческий учет, система отчетности, бюджетирование. пер. с нем., 2021 – 268

4 Джонстон Д.Ж. (2018). Экономическая теория. М., Статистика

5 Енюков И.С., Мешалкин Л.Д., (2019). Прикладная статистика. Основы моделирования и первичная обработка данных М., Финансы и статистика.

ҒТАХА 06.81.45

Темирбекова Л.А., Ниетуллаева Ғ.Н.

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті

Қазақстан, Қарағанды, adiya77@mail.ru

РЕНТАБЕЛЬДІЛІК – КӘСІПОРЫННЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ КӨРСЕТКІШІ

Кәсіпорындар қызметінің нәтижелері абсолютті және салыстырмалы көрсеткіштер бойынша бағаланады. Қызметтің негізгі көрсеткіштерінің бірі - рентабельділік. Қазіргі заманғы коммерциялық кәсіпорындардың жұмыс істеуінің негізгі мақсаты рентабельділікті қамтамасыз ету болып табылады, бұған олардың өндірістік, қаржылық, коммерциялық қызметін жүзеге асыру нәтижесінде қол жеткізіледі, өйткені пайда шаруашылық жүргізуші субъектінің әлеуетін жаңартуға және жаңғыртуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, пайда табу үшін қаржы ресурстары еңбек заттары мен құралдарын

калыптастыруға, персоналды ынталандыруға авансталады, бұл инвестицияланған қаражаттың тиімділігін бағалауды талап етеді. Осыған байланысты кәсіпорындардың басшылығы алынған пайда мен оны қалыптастыру үшін жұмсалған ресурстардың мөлшерін салыстыруды жүзеге асырады, яғни бағалау объектілерінің кірістілігін көрсететін рентабельділік көрсеткіштерін есептейді. Рентабельділік көрсеткіштерінің маңыздылығы шаруашылық жүргізуші субъектілер қызметінің нәтижелерін салыстыру мүмкіндігін қамтамасыз етуден тұрады және, сайып келгенде, олардың бәсекеге қабілеттілігінің өлшемдерін айқындайды. Кәсіпорынның қызметін талдау жүйесінде рентабельділікті талдау ерекше маңызға ие, ол кәсіпорынның қаржылық қызметі нәтижесінде алатын пайда мөлшерімен тікелей байланысты.

Пайдамен салыстырғанда рентабельділік көрсеткіштері экономикалық қызметтің соңғы нәтижелеріне толық сипаттама береді, өйткені олардың мәні инвестицияланған капиталмен немесе тұтынылған ресурстармен тиімділік қатынасын көрсетеді. Демек, рентабельділік көрсеткіштері кәсіпорынның тиімділік деңгейін бағалау кезінде қолданылатын негізгі критерийлердің бірі болып табылады.

Рентабельділік көрсеткіштері кәсіпорынның қаржылық нәтижелері мен тиімділігінің салыстырмалы сипаттамалары болып табылады. Олар пайдадан гөрі кәсіпорынның тиімділігін сипаттайды, өйткені олардың мәні өнімді өндіруге және сатуға жұмсалған шығындар мөлшерімен әсердің (алынған пайданың) арақатынасын көрсетеді. Сондықтан, қаржылық талдауда алынған пайданың пайдаланылған ресурстардың немесе басқа көрсеткіштердің мөлшеріне қатынасы ретінде есептелген кірістілік көрсеткіштері жиі қолданылады.

Рентабельділік коэффициенттері экономикалық қызметтегі қателіктерді анықтауға, басшылыққа одан әрі даму жолында көрсетуге және пайданың максималды өсуінің резервтерін анықтауға мүмкіндік береді. Рентабельділік пен рентабельділікті арттыру кәсіпорынның одан әрі дамуын қамтамасыз етудің кепілі болып табылады. Рентабельділік кәсіпорынның іскерлік белсенділігімен тығыз байланысты, сондықтан оны болашақта оның нарықта болуының сенімділігін қамтамасыз ету шарттарының бірі, оның функцияларын тиімді жүзеге асырудың нәтижесі және стратегиялық бағдарларға қол жеткізу, сондай-ақ кәсіпорынды басқару сапасын бағалау критерийлерінің бірі ретінде қарастыруға болады.

Сонымен қатар, рентабельділік көрсеткіштері кәсіпорынды басқару тиімділігін талдауда, ұйымның ұзақ мерзімді әл-ауқатын анықтауда қолданылады, инвестициялық саясат пен баға құралы ретінде қолданылады.

Өндірістің экономикалық тиімділігінің жалпылама көрсеткіші рентабельділік көрсеткіші болып табылады. Рентабельділік кәсіпорынның кірістілігін, кірістілігін білдіреді. Ол жалпы кірісті немесе пайданы шығындармен немесе пайдаланылған ресурстармен салыстыру арқылы есептеледі.

Рентабельділік - бұл кәсіпорынның кірістілік деңгейін, тұтастай алғанда оның қызметінің тиімділігін сипаттайтын салыстырмалы көрсеткіш.

Рентабельділікті зерттеудің өзектілігі оның кәсіпорын өнімділігін бағалаудың негізгі критерийлерінің бірі болып саналатындығымен негізделген.

Рентабельділікті арттыру нарықтық экономикадағы кез-келген кәсіпорынның мақсаты болып табылады. Рентабельділіктің артуы кәсіпорынның экономикалық тұрақтылығының өсуіне ықпал етеді.

Рентабельділіктің мәні индикаторлардың бүкіл жүйесімен ашылады. Рентабельділік көрсеткіштері ұйымның әртүрлі позициялардағы тиімділігін сипаттайтын салыстырмалы көрсеткіштер.

Рентабельділік (неміс тілінен аударғанда - табысты, тиімді), кәсіпорындардағы өндірістің экономикалық тиімділігінің көрсеткіші. Материалдық, еңбек және ақша ресурстарын пайдалануды жан-жақты көрсетеді. Пайда әкелетін кәсіпорын тиімді болып саналады.

Рентабельділіктің тағы бір тұжырымдамасын келтіруге болады: рентабельділік - бұл пайданың өндіріс шығындарының сомасына, коммерциялық операцияларды ұйымдастыруға ақшалай инвестицияларға немесе өз қызметін ұйымдастыру үшін пайдаланылатын компания мүлкінің сомасына қатынасы [1].

Меншікті капитал рентабельділіктің негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады, ол компанияға салынған ақшаның қаншалықты жақсы жұмыс істейтінін немесе әрбір инвестицияланған теңге қанша пайда әкелетінін көрсетеді.

Меншікті капитал – ұйым активтерінің (мүліктің) құны мен оның міндеттемелері арасындағы айырмашылық ретінде анықталатын мүліктің таза құны. Меншікті капитал баланстың үшінші

бөлімінде көрсетіледі. Ол кәсіпорын иесіне тиесілі, өндіріс процесіне қатысатын және пайда әкелетін қаражаттар жиынтығын білдіреді.

Әрбір компания өзінің қызмет бейініне және жұмыс істеу мақсаттарына барынша сәйкес келетін өзінің көрсеткіштер жүйесін әзірлейді және пайдаланады. Дегенмен, бұл жүйелердің көпшілігі белгілі бір негізгі модельге сүйенеді. Жеке индикаторлардың өзара байланысының алғашқы модельдерінің бірі, ол кейіннен негізге айналды, 30-шы жылдары du Pont концернінің мамандары әзірледі және "du Pont моделі" деп аталды (сурет 1).

Сурет 1. «Du Pont» моделі

Ескерту - [2] әдебиет негізінде авторлармен жасалған

«Du Pont» моделі көмегімен компания тиімділігінің негізгі көрсеткіштерінің динамикасы зерттеледі:

- таза активтердің айналымы;
- активтердің кірістілігі (ROA);
- меншікті капиталдың кірістілігі (ROE);
- компанияның экономикалық өсуі (SG);
- капиталдың орташа өлшенген құны (WACC).

Du Pont көрсеткіштер жүйесі, ең алдымен, компанияның тиімді пайда табу, оны қайта инвестициялау және айналымды арттыру қабілетін зерттейді. Негізгі көрсеткіштерді факторларға және олардың құрамдас бөліктеріне бөлу белгілі бір көрсеткіштің өзгеруінің негізгі себептерін анықтауға және салыстырмалы сипаттауға, компанияның экономикалық өсу қарқынын анықтауға мүмкіндік береді. Du Pont көрсеткіштер жүйесі жекелеген көрсеткіштерді бағалауға ғана емес, сонымен қатар жекелеген көрсеткіштерге қойылатын талаптарды белгілеу арқылы басқару мақсаттарын үйлестіруге, сондай-ақ жоспарлы іс-шараларды іске асыру нәтижелерін бағалауға мүмкіндік беретін жақсы құрал болып табылады.

Du Pont жүйесін пайдалану "жоғарыдан төменге" жоспарлау принципін жүзеге асыруға мүмкіндік береді, яғни топ-менеджмент әзірленген стратегиялық мақсаттарға сүйене отырып, барлық бөлімшелер үшін жоспарлы тапсырмаларды қалыптастырады.

"Төменгі" тапсырмамен келісуі керек немесе оны орындаудың мүмкін еместігін негіздеп, өз ұсыныстарын беруі керек. Ұсынылған тәсіл аралық интегралды көрсеткіштерге (рентабельділік, өтімділік, айналым және т.б.) қарапайым факторлардың (компоненттер мен шығын материалдарына шығындар, жалақы және т.б.) әсерін тереңірек талдауға мүмкіндік береді.

DuPont әдісі ROE меншікті капиталының кірістілігін (меншікті капиталдың қайтарымы) құрайтын қатынастарды талдауға негізделген, ол айналымның кірістілігіне, активтердің айналымына және қаржылық левереджге (капиталдың қаржылық құрылымын сипаттайтын көрсеткіш) бөлінеді, әр фактордың өзі маңызды экономикалық көрсеткіш болып табылады. Дәл осындай тәсіл компанияның қаржылық-экономикалық жағдайының басқа да негізгі көрсеткіштерін талдауға қолданылады.

ROS сату рентабельділігі (return on sales) сатудан пайда табу мүмкіндігін білдіреді. Әр түрлі салалардағы сатудың орташа рентабельділігі әр түрлі, сондықтан бұл көрсеткішке қойылатын

талаптардың бірыңғай деңгейі жоқ. Бұл көрсеткіш саладағы кәсіпорындардың жағдайын салыстыру үшін жақсы сілтеме болып табылады.

Берілген схема таза кірісті пайдаланады, дегенмен кез-келген пайда көрсеткіштерін қолдануға болады. Бұл берілген блок-схеманың әрбір элементінің қабілетін бағалауға мүмкіндік беретін негізгі басқару көрсеткіші (сурет 6) сату рентабельділігіне әсер ету. Маркетингтік қызметтердің, өндірісті басқару бөлімшелерінің және т. б. рөлін ажыратуға болады.

Активтердің айналымы белгілі бір активтер санымен жасалуы мүмкін сату санын сипаттайды. Бұл коэффициент активтердің қаншалықты тиімді пайдаланылатынын көрсетеді, яғни олар жылына қанша рет айналады.

Пайдаға бағдарланған қаржылық көрсеткіштерді пайдалану кезінде "пайда" индикаторының әр түрлі түрлері бар екенін есте ұстаған жөн (маржалық пайда, негізгі қызметтен түскен пайда, баланстық, жалпы, салық төлеуге дейінгі пайда, салық салынатын, таза және т. б.), оларды қолданудың белгісіздігі компания таңдаған қаржылық стратегияны іске асыру кезінде, алға қойылған мақсаттарды ескере отырып жойылуы мүмкін.

Модель көрсеткіштермен жұмыс жасау арқылы тиімділікті арттыруға бағытталған. Ол белгілі бір компанияның бәсекелестеріне қарағанда неге көбірек пайда әкелетіні және инвесторларға өз тәуекелдерін азайтуға көмектесетіні туралы сұраққа жауап беретін күшті аналитикалық құрал. Бірақ компанияның ROE өзгермесе де, модель әлі де пайдалы болуы мүмкін. ROE өзгеріссіз қалды делік және компания өз көрсеткіштерін жариялады. Талдау рентабельділіктің де, активтердің айналымының да төмендегенін анықтай алады-екі жағымсыз сигнал және ROE-ді қолдаған жалғыз нәрсе - несие левереджінің ұлғаюы.

Модель бір нарықтағы басқа бәсекелестермен салыстырғанда компанияның тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді, талдау дәлдігі бухгалтерлік есеп деректерінің сапасына байланысты.

Қазіргі заманғы факторлық модельдер, айтпақшы, аз белгілі, танымалдығы бойынша Дюпонның факторлық моделімен салыстыруға келмейді. Тұрақты жетістік DuPont моделінің АҚШ-тың барлық ірі корпорацияларында танымал болуына әкелді.

DuPont талдауына сәйкес, меншікті капиталдың кірістілігі активтердің айналымына көбейтілген кірістің қаржылық левереджге көбейтілген мөлшеріне тең. ROE (меншікті капиталдың кірістілігі) үш бөлікке бөлу арқылы компаниялар уақыт өте келе ROE-дегі өзгерістерді оңай түсіне алады.

Пайда маржасы - бұл кірістіліктің көрсеткіші. Бұл компанияның баға стратегиясының көрсеткіші және компания шығындарды қаншалықты жақсы бақылайды. Пайда маржасы таза кірісті жалпы кірістің пайызымен табу арқылы есептеледі.

DuPont теңдеуінің ерекшеліктерінің бірі ретінде, егер компанияның кірістілігі жоғарыласа, әр сату компанияның таза пайдасына көбірек ақша әкеледі, бұл капиталдың жалпы кірістілігінің жоғарылауына әкеледі.

Талдау инвестор үшін өте маңызды, өйткені ол ROE-ді не болуға мәжбүр етеді деген сұраққа жауап береді. Егер қаржылық левереджді өзгертпестен таза пайда маржасының өсуі болса, бұл компанияның кірістілігін арттыра алатындығын көрсетеді.

Бірақ егер компания қаржылық левереджді ұлғайту арқылы ғана меншікті капиталдың кірістілігін арттыра алса, бұл қауіпті, өйткені компания қарыз қаражатын тарту арқылы өз активтерін көбейте алады.

Осылайша, біз компанияның меншікті капиталының кірістілігінің артуы таза пайда маржасының немесе активтердің айналым коэффициентінің жоғарылауымен байланысты ма (бұл жақсы белгі) немесе тек левереджмен (бұл қызыл жалау) байланысты ма екенін тексеруіміз керек.

DuPont талдауы белгілі бір компания үшін бірнеше кезеңдегі ROE өзгерістерінің себебін анықтауда, сондай-ақ белгілі бір кезеңдегі әртүрлі компаниялардың меншікті капиталының кірістілігіндегі айырмашылықтарды талдауда пайдалы. Алынған ақпаратты нұсқаулық ROE жақсартуға мүмкіндік беретін аймақтарды анықтау үшін де пайдалана алады.

ROE құрамдас емес ыдырауы сонымен қатар ROE бағалайтын компанияның жалпы кірістілігі оның тиімділігінің, операциялық кірістілігінің, салықтардың, сондай-ақ қаржылық левереджді пайдаланудың функциясы екенін көрсетеді.

Суретке және жоғары айталғанға негізделе отыра, «Du Pont» моделін келесі формуламен сипаттауға болады:

$$ROE = ROS * AT * LR, \tag{1}$$

мұндағы,

ROE - меншікті капитал рентабельділігі;

ROS – сату рентабельділігі;

AT - активтердің айналым коэффициенті;

LR – қаржылық тетеік коэффициенті- қаржылық левиридж.

Осы модель бойынша талдау 2022-2023 жыл аралығындағы «Қазақтелеком» АҚ мәліметтері негізінде жүргізілді. Талдау жасау үшін мәліметтер 1 аналитикалық кестеге есептеліп, жинақталған.

Кесте 1

«Қазақтелеком» АҚ мәліметтері негізінде Дюпон модель бойынша меншікті капитал рентабельділігі

Көрсеткіштер	2022	2023	Ауытқу
Активтердің орташа құны, мың теңге	933710660	1102571733	168861073
Капиталдың орташа құны, мың теңге	612256764	679013583	66756819
Таза пайда, мың теңге	128000000	89000000	-39000000
Түсім, мың теңге	634000000	687800000	53800000
Меншікті капитал рентабельділігі	0,1008	0,1057	0,0049
Активтердің айналым коэффициенті	0,6790	0,6238	-0,0552
Қаржылық левиридж	1,5250	1,6238	0,0988
Сату рентабельділігі	0,0974	0,1043	0,0070
Ескерту – авторлармен кәсіпорын мәліметтері негізінде жасалған			

Қорытындылай келе, 1-кестеден көріп отырғанымыздай «Қазақтелеком» АҚ активтердің құны көбейді, яғни ол кәсіпорынның құнының артқанын сипаттайды, оның ішінде капиталдың да мөлшері жылдан жылға көбейіп отыр. Оған негізгі әсер етуші фактор пайда. Түсім 2023 жылы 2022 жылға қарағанда 53,8 млрд өскенін көріп отырмыз.

Меншікті капитал рентабельділігі 2022 жылы 10,8% құрап, 2023 жылы 10,57% болды, өткен жылмен салыстырғанда 0,49% өскенін көріп отырмыз.

Сонымен қатар, кестеден активтердің айналым коэффициентінің мәнінің бірге жетпейтінін байқап отырмыз және 2023 жылдың 0,62 ретгі құрап, өткен жылмен салыстырғанда 0,055 ретке азайды. Бұл айналым коэффициентінің азаюы бір айналымның қысқарғанын сипаттайды.

Қаржылық левиридж 2023 жылы 1,62 құрады, өткен жылға қарағанда 0,09 ға көбейді, яғни кәсіпорынның қарызға алынған капиталдан тәуелділігінің артқанын сипаттайды. Сату рентабельділігі өткен жылы 9,74% құраса, 2023 жылы 0,7% өсіп, 10,43% құрады.

Меншікті капитал рентабельділігінің өсуіне активтердің айналым коэффициентінің өзгерісінің, сату рентабельділігінің өзгерісінің және қаржылық левиридж өзгерісінің әсерін анықтаймыз. Көрсетілген мәліметтерге сәйкес төмендегі кесте тізбекті алмастыру әдісі арқылы шешілді. «Қазақтелеком» АҚ-ның мысалында 2022-2023 жылдарды салыстырғандағы тізбекті алмастыру әдісімен меншікті капиталды факторлық талдау төмендегі кестеде көрсетілген (кесте 2).

Кесте 2

2022-2023 жж. «Қазақтелеком» АҚ меншікті капитал рентабельділігін факторлық талдау

ROS	AT	LR	ROE	ауытқуы	Себептері
0,0974	0,679	1,525	0,101	-	-
0,1043	0,679	1,525	0,108	0,007	Сату рентабельділігінің 0,69% өсуі салдарынан меншікті капитал рентабельділігі 0,7% өсті.
0,1043	0,6238	1,525	0,099	-0,009	Айналым коэффициентінің 0,0552 ретке азайуы әсерінен меншікті капитал рентабельділігі 0,9% азайды.

0,1043	0,6238	1,6238	0,106	0,006	Қаржылық левиридждің 0,0988 өсуінің әсерінен меншікті капитал рентабельділігі 0,6% өсті
				0,005	Үш фактордың әсерінен меншікті капитал рентабельділігі 0,5%
Ескерту – [3] әдебиет негізінде авторлармен жасалған					

Қорытындылай келе, рентабельділік көрсеткіштердің барлық спектрі бойынша бағаланады.

Меншікті капитал рентабельділігіне кері әсер еткен жалғыз көрсеткіш, ол активтердің айналым коэффициентінің азаюы.

Егер біз активтердің айналым коэффициентін арттырсақ, онда меншікті капитал рентабельділігі көбейеді. Ол үшін түсімді арттыру қажет, яғни «Қазақтелеком» АҚ қызметтерінің санын көбейту үшін тарифтарын төмендету немесе маркетингтік іс-шара қолдану арқылы түсімді көбейте алады.

Кәсіпорын басшылығы үшін басқару шешімдерін қабылдау тұрғысынан меншікті капиталды пайдалану тиімділігі туралы ақпарат өте маңызды. Меншікті капиталдың кірістілігі ерекше маңызды аналитикалық көрсеткіш болып табылады.

Сонымен қатар, Du Pont моделі рентабельділікті талдау әдістемесі негізгі факторлардың әсерінен меншікті капиталдың рентабельділігінің өзгеру себептерін жан-жақты бағалауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1 Ефимова О. В. Қаржылық талдау: экономикалық шешімдер қабылдауға арналған заманауи құралдар: оқулық. - М.: Омега-Л, 2013. - 349 с.

2 Кожушко Е. А. Кәсіпорын тиімділігінің негізгі көрсеткіштерінің бірі ретінде рентабельділікті есептеу және талдау әдістері / Е. А. Кожушко. - Мәтін: тікелей // Жас ғалым. — 2022. — № 48 (443). — 124-126 бб. — URL: <https://moluch.ru/archive/443/96902/>

3 <https://telecom.kz/>

ГТАХА 657.6

Н.А.Уразбекова¹, М.Б. Садуақасова²

Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ., nargiizz.ai@gmail.com¹
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ., marhabat77@mail.ru²

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖӘНЕ АУДИТ: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР МЕН ҚИЫНШЫЛЫҚТАР

Соңғы онжылдықтарда бизнес әлемі цифрлық технологияның қарқынды дамуынан туындаған айтарлықтай өзгерістерге ұшырады.

Жаңа цифрлық технологиялардың пайда болуымен аудиторлар күнделікті тапсырмаларды автоматтандыруға, деректердің үлкен көлемін талдауға және әріптестермен, клиенттермен тиімді ынтымақтастыққа түсіп жаңа мүмкіндіктер ала бастады. Үлкен деректердің, бұлтты есептеулердің, жасанды интеллекттің және процестерді автоматтандырудың пайда болуы қаржылық ағындарды басқару, талдау және бақылау тәсілдерін түбегейлі өзгертті. Аудит корпоративтік басқарудың және қаржылық есептіліктің ашықтығын қамтамасыз етудің маңызды элементі ретінде де бұл өзгерістерден тыс қалмады.

Цифрландыру аудиторлар үшін жаңа мүмкіндіктер ашады, бұл оларға тексерулердің тиімділігі мен дәлдігін арттыру үшін заманауи құралдар мен технологияларды пайдалануға мүмкіндік береді. Алайда, бұл жаңа құралдарға, бағдарламалық қамтамасыз ету мен оқытуға, киберқауіпсіздік тәуекелдеріне және деректердің шамадан тыс жүктелуіне айтарлықтай инвестиция салу қажеттілігі сияқты көптеген мәселелерді туындатады.

Цифрлық технологиялар аудит жүргізу тәсілін тез өзгертуде. Цифрлық құралдар мен технологияларды қолдану аудиторлық кәсіпте кең таралуда және көптеген үкіметтер дәстүрлі аудиттен цифрлық аудитке көшуде. Бұл цифрландыруға көшу аудитор кәсібі үшін мүмкіндіктер мен қиыншылықтарды әкеледі.

Цифрландыру аудит алдында тексеру процесінің тиімділігін, сапасын және нәтижелілігін арттыратын көптеген артықшылықтарды қамтиды. Мысалы, цифрлық құралдар мен технологиялар